

ИНСТИТУТ ЗА ПОЛИТИЧКЕ СТУДИЈЕ
СРПСКО ФИЛОЗОФСКО ДРУШТВО
ЦЕНТАР ЗА КУЛТУРУ И БИБЛИОТЕКА КНИЋ
INSTITUTE FOR POLITICAL STUDIES
SERBIAN PHILOSOPHICAL SOCIETY
CENTER FOR CULTURE AND LIBRARY KNIĆ

Научна филозофска конференција

Scientific Philosophical Conference

V ГРУЖАНСКИ ФИЛОЗОФСКИ СУСРЕТИ

5rd GRUŽA'S PHILOSOPHICAL MEETINGS

Кнић – Јуљаци 2024.

Knić – Ljuljaci 2024

ВЕЧНИ РАТ И МИР

Три века Канта

ETERNAL WAR AND PEACE

Three centuries of Kant

Учесници конференције

1. Сергей Абышев, Российская академия народного хозяйства и государственной службы при Президенте Российской Федерации, Москва
2. Јован Бабић, Универзитет у Београду, Филозофски факултет
3. Борис Братина, Универзитет у Приштини, Филозофски факултет
4. Сибин Братина, Универзитет у Приштини, Филозофски факултет
5. Дивна Вуксановић, Универзитет уметности у Београду, Факултет драмских уметности
6. Слободан Кањевац, Српско филозофско друштво, Београд
7. Александар Лукић, Институт за политичке студије, Београд
8. Бранкица Поповић, Универзитет у Приштини, Филозофски факултет
9. Душко Прелевић, Универзитет у Београду, Филозофски факултет
10. Драган Раденовић, Српско филозофско друштво, Београд
11. Александар Стевановић, Универзитет Привредна академија, Нови Сад, Правни факултет за привреду и правосуђе
12. Стојан Шљука, Универзитет у Источном Сарајеву, Филозофски факултет

Програм конференције

Уторак 24.09.2024.

Центар за културу и библиотека Кнић

11:00

Окупљање учесника, добродошица

11:30

Свечано отварање и поздравне речи

Уводно предавање:

Јован Бабић – *Вечни мир и Левијатан*

Прва сесија, модератори Драган Раденовић и Стојан Шљука

13:00 Душко Прелевић – *Вештачка интелигенција, морална одговорност и Кантова деонтолошка етика*

13:20 Александар Стевановић – *Потпуно одређење човека као крајњи циљ Кантове философије*

13:40 Александар Лукић – *Да ли је могућ вечни мир?*

14:00 Борис Братина – *Вечни рат и мир*

Пауза за ручак

Друга сесија, модератори Душко Прелевић и Борис Братина

16:20 Стојан Шљука – *Човјек у Кантовој философији морала*

16:40 Бранкица Поповић – *Звезде на дну Мораве*

17:00 Сибин Братина – *Вечни мир 2.0*

17:20

Пауза

17:40 Драган Раденовић, Сергеј Абишев – *Лепота правде*

18:00 Дивна Вуксановић – *Кант и вештачка интелигенција: да ли је вечни мир могућ*

18:20 Слободан Кањевац – *Рат и мир*

20:00

Вечера

Среда 25.09.2024.

09:00

Излет

Манастир Каменац

Школа у Љуљацима

12:00 Генерална дебата, модератор **Јован Бабић**

Уводно предавање / Апстракт

ВЕЧНИ МИР И ЛЕВИЈАТАН

Јован Бабић

Филозофски факултет, Универзитет у Београду

Кантов мали и, чини се, пригодни текст *Вечни мир* представља искорак из основне схеме Кантове моралне метафизике која описује стање света у односу између ума (универзалност) и чула (домен могућег искуства у времену и простору). Полазна *практичка* тачка тог стања јесте „обавеза“, рационална и морална, о „изласку“ рационалних бића из тзв. „природног стања“ у једно „законито стање“ – у коме ће слобода добити своју фактичку шансу за универзалну (иако само на нормативном плану) реализацију кроз обезбеђење стварно могућих минималних услова за реализацију *слободно* постављених циљева (да се у свету произведе нова стварност које не би било без тих циљева и одлуке да се они реализују). Та шанса се заснива на успостављању разлике између *легитимних* и *нелегитимних* циљева, демаркација на којој се заснива идеја *законитости*, и правоснажности закона да обезбеди

(тј. право да се покуша обезбедити) да се оно што закон *не допушта спречи*. То је оно што не постоји у природном стању где се све дешава по нужности природне узрочности (узроци нужно воде у своје последице). У § 44 *Метафизике морала* се то експлиците каже: „... пре него што се успостави јавно законско стање ... појединачни људи, народи и државе не могу бити сигурни од међусобног насиља“. Веома је занимљиво Кантово образложење зашто је то тако: „зато што свако има своје властито право да чини оно што њему изгледа исправно и добро и у томе не зависи од мишљења других“. Мишљење других, иако засновано на истим принципима универзалности као и властито мишљење, нема конститутивну функцију у настанку одлуке шта да се чини, та одлука зависи у потпуности само од два параметра: непротивречне замисли о могућем стању (које може да се произведе делањем) и од (властите) заинтересованости да се то стање (одлуком и чином њезине реализације) заиста и оствари. Пре успостављања законског стања нема демаркације између онога што се не сме и не треба и онога што сме (ако се хоће) да се уради, једина демаркација је између онога што је могуће (што је огроман простор могућности, ограничен само снагом имагинације и способношћу прецизног мишљења) и онога што није могуће (није могуће учинити иако је могуће замислити).

Заиста, уклањање *међусобног насиља* захтева „излазак“ из *природног стања* и прелазак у *законито стање*, и тај излазак је не само ствар рационалности (обезбеђење стварних прилика да наше делање – извршавање одлука које смо слободно донели – буде успешно) него и морална обавеза, на чему Кант посебно инсистира (јер је морал, заснован на уму, ствар обезбеђења услова функционисања интерсубјективности, јасно изражена у дужности универзалног поштовања између моралних бића). Морална обавеза, која је универзална (тј. практички нужна) је овде посебно занимљива јер не произлази из емпиријске процене о вероватноћама успеха већ из *апприорног* увида у природу инструменталне рационалности, увида у *суштину природног стања*: максима насиља која „влада“ у природном стању не произлази из „злонамерне склоности људи да један другог нападају“ [6:456] већ из идеје о одсуству нормативне обавезе међусобног поштовања, тј. не прихватања туђе воље као *легитимне* препреке за реализацију сопствених циљева (ма који да су). То уклања моралну обавезу да се други људи нужно третирају и као циљеви, већ могу да се „узму“ и употребе, као и остала стварност, за средства у процесу остварења постављених циљева, ма који да су то циљеви. Ова *апприорност* карактеризације природног стања као *ванзаконског* и

нормативно неутралног и необавезујућег је иста код Хобса и Канта, иако је „излаз“ из тог стања артикулисан различито. Ипак, има један моменат који је преклапајући, и који се јасно види у односу на рат (и немогућност његове инкриминације, и код Канта а не само код Хобса): слобода у држави (која је, нормативно, тј. законски, ограничена на дефинисану територију државе, да би била гарантована) је другачија од слободе између држава (која је потпуна и „априорна“). Гаранција слободе да се по вољи чини оно што није законом забрањено је обезбеђена правом (и обавезом) државе да, претњом и извршењем казне за непоштовање закона, *спречи* да се оно што је незаконито успешно оствари. Да би то заиста функционисало потребно је постојање „суверена“ који је у стању да то обезбеди (да буде јачи од свих других одлучилаца у држави, и да се апсолутно подразумева да има стварну намеру да спроведе закон – не да, како се често погрешно каже „да има монопол силе“ већ да је истовремено у стању и да је нужно спреман да спроведе закон). По Хобсу, такав суверен онда има надмоћну вољу и његова позиција је „изнад закона“ – али и по Канту је тако, што се види у његовој тези да рат, по дефиницији, *не може* бити „пунитиван“ ***јер изнад суверена нема вишег (правног) ауторитета који би могао бити овлашћен да кажњава*** (као поражену страну у рату). То је дефинициони момент за валидност капитулације, истовремено и за валидност победе у рату, део саме дефиниције рата. То повлачи да је мир, као законито стање које омогућава максимум могуће слободе (домен легитимне слободе), ограничен на домен могуће ефикасне примене закона у држави, и да на међународном плану постоји само „морални“ аспект међусобног условљавања путем успостављених очекивања, што је схема која такође има своју нормативну снагу и потенцијалну виталност, али није прави „излазак“ из природног стања. Да ли то значи да је „излазак“ из природног стања ограничен и недовршен, или „би требало“ да се он спроведе „до краја“? Да ли је то могуће? Кантов кратки текст *Вечни мир* често производи утисак да јесте могуће, и да он тамо даје један теоријски нацрт какав би требало да буде „светски устав“, али заправо то није случај. У односу на много релевантнију аргументацију коју Кант нуди у *Метафизици морала* текст *Вечног мира* изгледа провизорно и хипотетички. Мир заиста јесте стање које би требао да је „вечно“ (да се не мења, то је стање *sub specie aeternitatis*) али *вечни мир* је нешто што се налази на гробљу, у смрти, у стању где (више) нема слободе. Шта је онда одређење мира? Да би се одговорило на то питање треба ући у разлагање *суштинских* својстава, онтолошких и епистемолошких, не само мира него и рата,

и коначно саме слободе. Слобода остаје стварна на два плана – као законска слобода у реализацији легитимних (законски допуштених) циљева, али и као „дивља слобода“ присутна у могућности да се закон прекрши али и на светском плану, у могућности да се успостављена очекивања не прихвате већ одбаце у чину рата. Слобода задржава своју динамичку димензију у капацитету људске интерсубјективности да посегне и можда достигне нову и другачију артикулацију.

У том погледу нема суштинске разлике између Хобса и Канта у односу на суштину рата: рат је израз природног стања који постоји између држава, појава која као таква излази изван оквира могуће правне кодификације (па се не може „забранити“, иако се појединачни поступци, или праксе, у вођењу рата могу правно регулисати – отуда разлика између *ius ad bellum* и *ius in bello*). У чему је онда разлика између Хобса и Канта?

Одговорити на ово питање је прави изазов. Ако оставимо по страни опис претпостављеног стања законитости на унутрашњем плану (унутар граница државе) за нас је посебно важно испитати колико је Кантов нацрт међународног права дат у *Вечном миру* уверљив и заснован, и колико даје, или назначава, могућност артикулације неке „надвласти“ која би омогућила да не само људи као појединци него и као народи и државе „изађу“ из природног стања, и шта то заправо све значи: да ли је нужно да светска држава буде, или постане, један *супер левијатан*, у коме ће смисао овог „изласка“ обезвредити и изгубити, или је пројекат слободе могуће „довршити“ у некој законској конструкцији у којој би морални ванвременени и надвременени захтев универзалног поштовања могао да се „утера“ помоћу тако грубог инструмента као што је правна регулација? О томе вреди размишљати и разговарати.

